

ASTRAGALUS PILETOCLADUS O‘SIMLIGINING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI

Bahodirova Yulduz Jamshid qizi

Mamatkulova Iroda Ergashevna

O‘zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali

“Biotexnologiya” yo‘nalishi

E-mail: yulduzbahodirova2004@gmail.com

Annotatsiya: Jamiyatda insonlar ko‘payib bormoqda, shu bilan birgalikda kasalliklar ham ortib bormoqda. Bu kasalliklarni davolashda turli xil dorivor o‘simliklardan foydalanilmoqda. Ushbu tezisdagi astragalus piletocladus o‘simligining tuzilishi va dorivorlik xususiyati haqida qisqacha ma‘lumotlar bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: *Astragalus piletocladus*, *Fabaceae* oilasi, tragakant yelimi, *Astragalus infuzioni*, flavonoid, gletsirizin moddasi, bassorin, arabin.

Botanik tasnifi. Astragal (*Astragalus*)-*Fabaceae* oilasiga mansub turkum bo‘lib, poyasi tik turuvchi baxmaldek qalin oq tukchalar bilan qoplangan. Barglari odatda juft patli murakkab bo‘lib, bandlari yordamida poya va shoxlarida ketma-ket joylashgan. Bargchalari (barg bo‘laklari) juda mayda, nishtarsimon, to‘mtoq uchli tuxumsimon, quriganda asosiy barg bandidan to‘kiladi, asosiy bandi esa uchli bo‘lgani uchun tikan hoida saqlanib qoladi. Mayda sariq rangli gullari juft-juft bo‘lib barg qo‘ltig‘ida joylashgan. Gullari kallak yoki boshhoqsimon to‘pgulda joylashgan bo‘lib, diametri 4-6 smga yetadi. Gulkosasi qo‘ng‘irsimon. Gultoji sariq, tukchali. Mevasi dukkagi iyun iyul oylarida pishadi. Urug‘i oval shaklda bo‘lib ko‘k-kulrangda. Mevasi – bir urug‘li, sertuk, pishganda ochilmaydigan dukkak[1].

Geografik tarqalishi: Turkmanistonda, Armanistonda va Ozarbayjonda, Rossiyada, Ukrainada, G‘arbiy Sibirda, Primorsk o‘lkasida, Kavkazda tarqalgan. Tundrada, tayga o‘rmonlarida, daryo bo‘yidagi shag‘allarda, o‘tloqlarda, butalar orasida, tosh yonbag‘irlarida o‘sadi. O‘zbekistonning barcha viloyatlarida, jumladan Namangan, Buxoro viloyatlarida tarqalgan. O‘rta Osiyoda 592 ta turi va O‘zbekistonda 250 ta turi bo‘lib, tog‘ yonbag‘irlarda o‘sadi[1,3].

Dorivorlik xususiyati: Tibbiy maqsadlarda quritilgan va maydalangan *Astragalus* o‘simligi ishlatiladi, undan infuziyalar va damlamalar tayyorlanadi. *Astragalus infuzioni* shish, gipertoniya, oshqozon yarasi (asal qo‘shilishi bilan), aritmiya, nevroz, travmatik miya shikastlanishidan keyin olinadi. Tashqi tomondan, infuzion og‘iz bo‘shlig‘ining shilliq qavatini stomatit, gum kasalligini davolash uchun ishlatiladi. *Astragalus*ning qaynatmasi ateroskleroz, jigar kasalligi, miyokard distrofiyasi, angina pektorisi, saraton, buyrak kasalligi, siydik haydovchi va

yallig‘lanishga qarshi vosita sifatida ekspektoran sifatida buyuriladi[7,8]. O‘smalar: mioma va bachadon fibromiyomalarini davolash samaradorligi isbotlangan. Spirtli damlamasi, bu shish, yuqori qon bosimi, taxikardiya, jigar va buyraklardagi buzilishlarni davolash uchun ishlatiladi. Ayrim turlarining yer ustki qismi tarkibida glitserizin moddasi, flavonoidlar va mikroelementlar bor. Damlamasi gipertoniya kasalligini davolashda qo‘llaniladi. Kopetdog‘ va Turkmanistonda o‘sadigan astralagusdan (*A.pileocladus*, *A. turcmenorum*) tibbiyotda, qandolat sanoatida va texnikada qo‘llaniladigan, suvda erimay, faqat bo‘kadigan tragakant yelimi olinadi[4]. Asosan poya va shoxlaridan olingan yelimi ishlatiladi. Yelim tarkibida 60% bassorin, 8-10% arabin va boshqa uglevodlar bor. Astragal yelimidan tabletka, habdori, emulsiya va boshqa dori shakllari tayyorlashda foydalaniladi[2,5]. Astragalusning barcha qismlari dorivor maqsadlar uchun javob beradi, ammo ular turli vaqtlarda to‘planishi kerak. Barglari va gullari o‘simlikning gullash davrida taxminan may oyining oxiriyun oyining boshlarida yig‘ib olinishi kerak. Yig‘ilgan xomashyo quritilgan yoki shikastlangan barglarni olib tashlab, ehtiyotkorlik bilan saralanishi kerak. Keyin tanlangan material kesilishi va quruq, yaxshi gazlangan joyda quritilishi kerak. Ildizning shifobaxsh xususiyatlarini ham chetda qoldirmaslik kerak. Kuzning o‘rtalarida yoki oxirida ildizlarni qazish yaxshidir[5]. Astragalus o‘tining ajoyib xususiyatlari gematomalarga qarshi kurashda yordam beradi. Ushbu ajoyib o‘simlikni qo‘llaganingizdan so‘ng, ichki organlarning ishi normallasadi, qon aylanishi yaxshilanishiga yordam beradi. Astragalusga asoslangan vositalar, ayniqsa, bosh gematomalariga qarshi samarali bo‘ladi, chunki u miya tomirlarini tozalaydi va kengaytiradi[6].

Xulosa: Ushbu astragal o‘simligining yuqorida ko‘rsatilgan shifobaxsh xususiyatlari borligi uchun mamlakatimizda uni yetishtirish va farmasevtika sohasida foydalanish xalqimiz salomatligi uchun juda muhim deb hisoblaymiz. Astragal o‘simligining ko‘p kasalliklarga davoligi, uning turlarini yo‘qolib ketishini oldini olish bugungi kunda juda kata ahamiyatga ega.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. Berdiyev.F.T., Hakimova.M.X., Maxmudova. G.B. O‘rmon dorivor o‘simliklari. Toshkent, 2016. 113-s
2. Sulaymonov.E.S., Haydarov.H.Q., Hasanov.M.A. Botanika fanidan o‘quv dala amaliyoti uchun.Toshkent, 2015.119-s
3. Alimuxamedova S. O‘simliklarni morfologik va anatomik xususiyatlari.Turon va turli xil ekologik sharoitlarda tarqalish: Muallifning avtoreferati. Toshkent,1997.
4. Sokolova Nina Vladimirovna| Fitoterapevt Ta'lim:N.I. Pirogov nomidagi universitetda "Tibbiyot" va "Terapiya" ixtisosligi bo‘yicha diplom (2005 va

- 2006). Moskva xalqlar do‘stligi universitetining fitoterapiya kafedrasida malaka oshirgan (2008).
5. Mamatkulova I.E. "Elwendia Boiss turkumi turlarida efir moyi va antioksidantlik faolligini o‘rganish". Материалы научной конференции проблемы биофизики и биохимии - 2023. 119 стр. 19 мая 2023 года
 6. <https://cyberleninka.ru/article/n/astragallarning-dorivor-xususiyatlari>
 7. Mustafakulov M., Abduraimov O., Mamatkulova I.E. "Elwendia boiss turkumi turlaridan ajratib olingan moddalarning antioksidantlik faolligini in-vitro sharoitida aniqlash" Scientific Bulletin of NamSU-Научный вестник НамГУ- NamDU ilmiy axborotnomasi–2023-yil_2-son 74-78
 8. O‘ralov A.I., Mamatkulova I.E. "Soyabonguldoshlar oilasi ayrim vakillarining ahamiyati (Elwyendia Boiss. turkumi)" XXI asrda biologiyaning rivojlanish istiqbollari va ularda innovatsiyalarni ahamiyati respublika ilmiy anjumani, 2021 yil, 15-aprel. Jizzax. B. 268-269